

УДК 796.01

Анатолій Войнаровський

Протиріччя й проблеми традиційної системи фізичного виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах України

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Аналіз досліджень цієї проблеми показав, що проблеми реформування освітянської галузі цікавлять багатьох вітчизняних та зарубіжних фахівців, що це є спільна проблема багатьох країн СНД: В. Кремень (2003) [1], І. Вакарчук (2009) [2], Н. Лапшинський (2007) [3], Л. Мосійчук (2006), В. Журавський (2003) [4], О. Долженко (2005), І. Бабин (2003), А. Домашенко (2002).

Завдання дослідження – визначити роль фізкультурної освіти в навчальній діяльності у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Фізичне виховання як цілісна система виховання сьогодні відмовилося від старих, сформованих ще в радянський період розвитку освіти молоді й поки ще не виробила нових вимог сучасної системи виховання. І коли стара система виробила свою концепцію виховання протягом 70 років та ще й під «пильним» контролем комуністичної ідеології, яка вимагала чи, краще сказати, була «зомбована» ідеєю на формування потреби служіння, колективу чи суспільству, то особисті інтереси визнавались антисоціальними (або буржуазними), якщо вони були спрямовані на вдосконалення самого себе та своїх рис характеру, і відразу молодій людині «ставили тавро» індивідуаліста, його поведінку розглядали на комсомольських і профспілкових зборах навчальних колективів. Робилось усе можливе, щоб молода людина (студент) була однією частинкою колективу та нічим не виділялася із загальної маси людей. Ми тут чітко бачимо, що, звільнившись від царського кріпацтва в 1861 р., ми отримали «соціалістичне кріпацтво», а точніше – експлуатацію людини суспільством. Молоді люди завжди робили супротив експлуататорському характеру, самій системі виховання та її установкам, у тому числі й у системі фізичного виховання, почали працювати не на здоров'я людей, не на якість наданих послуг, а виливають у душі підроблені показники звітності. Вони формально подавались у державні контролюючі органи. Тоді й розпочався розпад системи цілісного фізичного виховання, коли паперова звітність заступила реальні справи із надання фізичних послуг населенню. Я приклад, можна навести те, що в кожному українському селі був «побудований» стадіон! А насправді це був звичайний клаптик землі із футбольними воротами, де взагалі не проводилися ніякі спортивні заходи [5; 6]. Сама потреба в підтримці свого здоров'я є основною потребою всього суспільства, а не тільки молоді [7]. І тому протягом століть ми бачимо, як у народному епосі показане бажання й марення простих людей до фізичного вдосконалення, що й показано в образах українських героїв – козаків, богатирів, опришків тощо. Вони всі показані як зверх людської сили богатирі, які борються зі злом, ворогами, панамі та багатіями протягом усіх часів і у всіх народів, які населяють нашу землю. Після розпаду СРСР ми отримали традиційну систему фізичного виховання, яка була заснована на таких постулатах. Фізичне вдосконалення людей формуються як стан людини, який відповідає вимогам її діяльності. Основним критерієм, який відображає стан функціональних можливостей, був комплекс ГПО. І тут ми також бачимо, що норми самого комплексу ГПО були розроблені з урахуванням можливостей середньостатичного жителя СРСР. Тоді ще керівництво країни був зацікавлене в тому, щоб підігнати можливості населення фізичною культурою [11]. Після розпаду СРСР на окремі самостійні держави прийшла ціла хвиля реформ, які змінили не тільки саму політичну систему, але внесли корективи й у культурно-соціальну та освітянську сфери країни. Реформування системи освіти потягло за собою й зміну соціального замовлення на нові спеціальності вузівського рівня, такі як менеджери, спеціалісти-піарщики готельного бізнесу, політологи, реабілітологи, спеціалісти туристичного бізнесу тощо. Корінних змін потребувала й сфера фізичної культури, особливо розуміння студентів про саму цінність фізичної культури як життєво необхідної галузі нашого життя. Ми отримали в спадок теоретичний аналіз, який розкриває основні функції фізичного виховання молоді. Зв'язок фізичного й психофізичного розвитку майбутніх спеціалістів у галузі фізичної культури та спорту – усе це ми бачимо в роботах М. Я. Платонова, Віленського [8], на малу зацікавленість студентів до фізичних

вправ і низьку культуру ведення здорового способу життя вказували О. Дубогай, Лубешева, А. Войнаровський [9].

У наш час продовжують відбуватися корінні зміни в житті суспільства, які змінюють світогляд й ідеологію в освіті та культурі. Нові форми мислення висувають на перший план інші цінності – загальнолюдські, що й потягло за собою й замовлення суспільства до ВНЗ. В основу поставлено завдання із підготовки справжніх спеціалістів своєї справи, які можуть повести за собою та вижити в умовах жорсткої конкуренції, яка проходить в усіх видах розвитку фізичної культури. Весь шлях перебудови вищої школи, який захопив усю систему освіти України, не обійшов стороною й кафедри фізичного виховання ВНЗ. Насамперед зміни цільового напрямку фізичного виховання направлені на те, щоб відмовитися від командних методів виховання, та на їх переорієнтацію у звернення до особистості студента, до його потреб й інтересів у фізичному та духовному вдосконаленню. Ми також пам'ятаємо, що у фізичному вихованні студентів потрібно розрізняти дві сторони процесу: навчання рухом і виховання (удосконалення) фізичних якостей (сили, спритності, витривалості, гнучкості та ін.). Потрібно чітко розуміти, що коли фізичне виховання пов'язане з однією руховою діяльністю студентів і розвиваються тільки його фізичні якості, ніяк не впливає на інші його якості (духовні), то молода людина не може вважатися гармонійно вихованою, вона може поводитися виховано, може вести себе антисоціально й бути егоїстом у своїй суті. Перегин у ту чи іншу сторону призводить до деформації цінностей фізичної культури, у результаті чого ми втрачимо ті цінності, які сповідує фізична культура в цілому. Сам педагогічний процес утратить і свою гуманістичну направленість, і його загальнокультурні цінності [12]. У традиційному підході до фізичного виховання ми бачимо, що, на жаль, тільки на словах декларується єдність у розвитку духовної й фізичної сфер діяльності студентства. Тим самим значно занижується сам підхід у вихованні, а в підсумку це призводить до розпаду напрямів культури та освіти студентів. Сам процес фізичного виховання взагалі втрачає своє основне призначення. Стає зрозуміло, що цілісно-емоційне ставлення до фізичної культури не утворюється якось спонтанно та не приходить до нас за спадщиною, воно отримується особистістю під час процесу самої діяльності людини. У зв'язку з різними змінами які відбуваються в сучасному освітянському процесі, усі нестиковки, які містяться в самому фізичному вихованні, можливо прибрати, коли ми перестанемо розуміти сам процес як просто побудову тіла, а будемо формувати за допомогою фізичної культури особистість. Наше викладання вузівського фізичного виховання, на жаль, здебільшого направлене на те, щоб навчити студентів механічних рухів (розвитку сили, швидкості, гнучкості й ін.), повністю забуваючи загальнолюдські якості та цінності самої фізичної культури. Цікавим тут є факт виявлення того, які мотиви впливають на пізнавальну діяльність студентів, що містяться в їхній основі, як провести аналіз причин, які викликають прояви мотивів та інтересів вивчення. Зробивши аналіз ситуації, яка склалась у процесі фізичного виховання, ми бачимо на першому плані протиріччя між інтелектуальною й гуманітарною складовими освіти й дуже низьким самим по собі естетичним та освітянським рівнями викладання фізичної культури у ВНЗ. Мало естетики в таких видах спорту, як важка атлетика, штовхання ядра, марафонський біг тощо. Весь цей негатив підтверджується результатами соціологічних досліджень. Підтвердженням можуть бути результати досліджень щодо визначення ролі фізичної культури в розвитку особистості студента. На нашу думку, через фізичну культуру якраз найпростіше достукатися до розуму студентів і через активні заняття спортом впливати на повний розвиток особистості студента, але, на жаль, дослідження показують, що фізична культура займає в їхньому способі життя дуже мале місце (рис. 1).

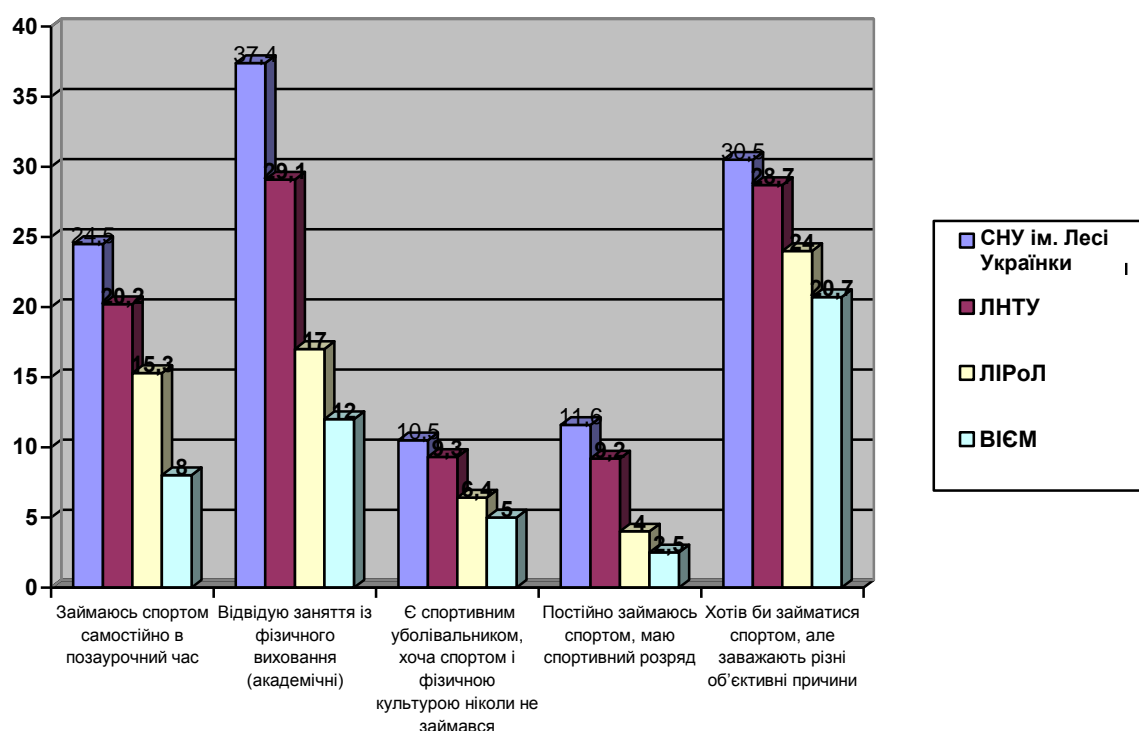

Рис. 1. Роль фізичної культури в розвитку особистості студента

Усю цю негативну обстановку підтверджують результати медичного обстеження студентів. Найпростіша перевірка студентів за допомогою проби Руф'є показала, що 31 % студентів мають ті чи інші відхилення в стані здоров'я. Близько 30 % не знають простих основ ведення здорового способу життя. І тільки 9–10 % (у прямій залежності від профілю факультету) систематично займаються спортом. Проводячи аналіз робіт закордонних спеціалістів, ми бачимо, що там у вузівських програмах із фізичного виховання дуже велике місце займають якраз компоненти, направлені на формування особистості, розвиток прагнень до ведення здорового способу життя, підвищення мотивації до рухової активності. При цьому велику роль відіграють неформально заняття фізичною культурою. Особливо важливими є такі факти, як участь студентів у масових спортивних заходах (туристичні походи, карнавали спорту, вилучені види спорту й ін.), які з успіхом займають традиційну урочну форму занять студентів та при будь-якій можливості пропагують престижність самих занять спортом. Проведений аналіз у ВНЗ та аналіз теоретичних парадигм фізичної культури дали змогу в'ясувати основні шляхи формування потреб, мотивів, цілей студентської молоді в їхньому виборі фізичної діяльності. І їхня суть полягає в тому, що ми розглядаємо фізичну культуру як один з особливо важливих видів загального розвитку молоді, а її основні компоненти – спортивна, реабілітаційна та рекреаційна діяльність – задовольняють потреби у фізичних навантаженнях практично кожного студентства за бажанням. Усі ці види діяльності тісно пов'язані між собою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фізична культура є невід'ємною частиною загальної культури виховання студентської молоді. Основні компоненти фізкультурної освіти (спортивна, рекреаційна й реабілітаційна) задовольняють запити студентів на 80 %. Потрібно збільшити кількість академічних годин із фізичної культури на 30 %, вузівських програм з освітянсько-методичною направленістю. Слід збільшити чисельність неформальних та неакадемічних видів загальноспортивних заходів. Є протиріччя між швидким темпом розвитку суспільства й темпом розвитку системи освіти у ВНЗ України.

Список використаної літератури

1. Кремень В.Г. Болонський процес : зближення, а не уніфікація / В. Г. Кремень // Дзеркало тижня. – № 48. 13–19 груд. 2003 р.
2. Вакарчук. Якість освіти і вільна траєкторія студента / Вакарчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news>.

3. Лапшинська Н. Кредитно-модульна система – європейський критерій оцінки якості знань студентів з дисципліни «фізичне виховання» / Н. Лапшинська // Педагогіка, психологія та медичні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 6. – С. 38–140.
4. Журавський В. С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В. С. Журавський, М. З. Згуровський. – К. : Політехніка, 2003. – С. 200.
5. Ашмарин А. Б. Теория и методы физического воспитания / А. Б. Ашмарин. – М. : Просвещение, 1984. – С. 385–386.
6. Бальсевич В. К. Здоровье в движении / В. К. Бальсевич. – М. : Сов. спорт, 1988. – 120 с.
7. Амосов Н. М. Раздуми о здоровье / Н. М. Амосов. – М. : ФиС, 1987. – 79 с.
8. Виленский М. Я. Физическая культура в гуманитарном пространстве вуза / М. Я. Виленский. – М., 1966. – № 1. – С. 27–32.
9. Войнаровський А. М. Динаміка професійної зацікавленості студентів як майбутніх спеціалістів із спортивної дисципліни «Футбол» / А. Войнаровський // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – № 3 (11). – С. 10–12.
10. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры / Л. П. Матвеев. – М. : ФиС, 1991. – 50 с.
11. Кулинко Н. Ф. История и организация физической культуры / Н. Ф. Кулинко. – М. : Просвещение, 1982. – 85 с.
12. Наталов Т. Г. Актуальные проблемы диалектической логики / Т. Г. Наталов. – М. : [б. и.], 1971. – 86 с.

Анотації

У статті показано, що сучасні стандарти вищої освіти в Україні лише частково допомагають організувати заняття студентів із фізичної культури та спорту. Зазначено, які зміни відбуваються у фізичному та духовному розвитку студентської молоді в дусі відповідального ставлення до ведення здорового способу життя. У статті вказано мету роботи – визначення ролі фізичної освіти в навчальній діяльності ВНЗ. Також показано мотиви і їх бачення самого ставлення до протиріч, які виникли під час процесу фізичного виховання. Показано результати ставлення студентів чотирьох провідних ВНЗ Волинської обл., зроблено графічний аналіз показу результатів досліджень.

Ключові слова: фізична культура, студенти, протиріччя, здоров'я.

Анатолій Войнаровський. Противоречия и проблемы традиционной системы физического воспитания студенческой молодежи в вузах Украины. В статье показано, что современные стандарты высшего образования в Украине частично помогают организовывать занятия студентов физической культурой и спортом. Показано, какие изменения происходят в физическом и духовном развитии студенческой молодежи в духе ответственного отношения к ведению здорового образа жизни. В статье отмечена цель работы – определение роли физического образования в учебной деятельности вуза. Также показаны мотивы и их видение самого отношения к противоречиям, которые возникли во время процесса физического воспитания. Определены результаты отношения студентов четырех ведущих вузов Волынской обл. Сделан графический анализ результатов исследований.

Ключевые слова: физическая культура, студенты, противоречия, здоровье.

Anatoliy Voinarovskiy. Contradictions and Problems of Traditional System of Physical Education of Students Youth in Higher Educational Establishments of Ukraine. In the article it is shown that standards of higher education in Ukraine partially help in organizing physical culture and sports classes for students. It is shown what changes happen in physical and spiritual development of student youth in the spirit of responsible attitude to conducting of healthy lifestyle. In the article it was noted the aim of the work – defining of role of physical education in educational activity of university. In the article it was also shown the motives and vision of attitude to contradictions that accrued in the process of physical education. It was also shown the results of attitude of students of four main universities of Volyn region. It was made a graphic analysis of research results.

Key words: physical culture, students, contradictions, health.